

цілісність навчально-виховного процесу на соціально-культурологічному, особистісному і професійному рівнях його здійснення.

3. Успішність і якість образотворчої підготовки архітектора обумовлена її цілісним формуванням у взаємозв'язку і взаємообумовленості професійної культури, особистісного розвитку і специфічних образотворчих компетенцій студента. Універсальною творчою здібністю виступає композиційне мислення архітектора як інтегральна характеристика особистості. Її розвиток долає вузькопредметний (репродуктивний) рівень образотворчої діяльності і забезпечує її вихід на подальші пізнавальні рівні.

Задачею подальшого дослідження є розробка дидактичних і методичних основ образотворчої підготовки майбутнього архітектора: визначення її структури, змісту і мети, окреслення принципів, форм і методів навчання мистецтва на архітектурних факультетах університетів.

Література:

1. **Бархин Б.Г.** Методика архитектурного проектирования. – М.: Стройиздат, 1993. – 436 с.
2. **Кудряшев К.В.** Архитектурная графика: Учебн. пособие. – М.: Архитектура-С, 2006. – 312 с.
3. **Максимов О.Г.** Рисунок в архитектурном творчестве. – М.: Архитектура-С, 2003. – 464 с.
4. **Мелодинский Д.Л.** Школа архитектурно-дизайнерского формообразования: Учеб. пособие. – М.: Архитектура-С, 2004. – 312 с.
5. **Падалка Г.М.** Педагогіка мистецтва. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.

УДК 7:37.036:377.1:658.4

Котляревська Н.В.

ВПЛИВ МИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ УМІНЬ УЧНІВ ВИЩИХ ПРОФЕСІЙНИХ УЧИЛИЩ СФЕРИ ПОСЛУГ

Разнообразие образов в искусстве, разносторонняя связь художественного творчества с историей общества и современной действительностью производит глубокое впечатление на сознание личности и влияет на формирование художественно-творческих умений будущих специалистов сферы услуг.

Ключевые слова: *художественное творчество, художественно-творческие умения, учащиеся высших профессиональных училищ, специалисты сферы услуг.*

В умовах сучасного життя працівники сфери послуг повинні окрім професійних знань та вмінь володіти широким кругозором, бути конкурентоздатними на ринку праці творчих професій. Це стає можливим, якщо діяльність фахівця буде узгоджуватися з уявленнями про красу, міру, культуру та мистецтво. В усі часи робота фахівців цієї галузі була спрямована на те, щоб прикрасити зовнішність людини, зробити її більш привабливішою. У зв'язку з цим очевидно, на наш погляд, стає проблема впливу мистецтва на формування художньо-творчих умінь учнів вищих професійних училищ сфери послуг.

Проблемі визначення впливу мистецтва на професійний розвиток майбутніх фахівців присвячені роботи багатьох науковців. Стратегію розвитку українських освітніх технологій в галузі мистецтва розробляли Я.Кравченко, М.Станкевич, М.Яковлев, ефективність впливу на людину художньої культури та мистецтва досліджували О.Рудницька, С.Батракова, К.Соколов. Питанням визначення, що сприяють продуктивному процесу формування творчих умінь присвячені роботи В.Худякова, В.Шапкіна, В.Моляко, Є.Мілеряна. Комплексне використання різних видів мистецтв у процесі формування творчих умінь майбутніх фахівців привертає увагу багатьох дослідників у галузі мистецької педагогіки (Л.Масол, Н.Терентьєва, Г.Шевченко, Б.Юсов та інші). У працях цих авторів закладено розуміння інтеграційних процесів, які відбуваються в мистецтві, а також комплексного

мистецького навчання і виховання. Автори висловлюють думку про те, що мислення учнів розвивається лише в процесі взаємодії і взаємозв'язку різних галузей знань. Але й досі в науково-педагогічній літературі і дисертаційних дослідженнях недостатньо повно відображений аспект впливу мистецтва на формування художньо-творчих умінь учнів ВПУ сфери послуг.

Враховуючи актуальність цієї проблеми та її недостатню розробленість, метою даної статті є виявлення можливостей мистецтва впливати на формування художньо-творчих умінь майбутніх фахівців сфери послуг.

Теоретичний аналіз проблеми використання мистецтва у формуванні художньо-творчих умінь, дозволив нам з'ясувати підходи сучасних вчених до визначення поняття «уміння». Нам імпонує точка зору науковців, які визначають уміння через здібність людини виконувати дії на основі придбаних знань та навичок. Ми вважаємо, що сутність художньо-творчих умінь фахівців сфери побуту полягає в тому, що виконання дій здійснюється із застосуванням художніх прийомів на основі вивченого, побаченого, пережитого. З урахуванням існуючих завдань в результаті пошуків аналогів, які раніше існували, фахівець здійснює творчу переробку образів у новий продукт, користуючись матеріальними засобами.

Важливим завданням професійної освіти є прилучення учнів до художньої культури, яка разом з пізнавальною, релігійною, моральною та політичною культурою покликана сприяти розвитку особистості, формувати внутрішній світ учнів - майбутніх творців культурних цінностей. Ядром художньої культури є мистецтво як форма художньо-образної інтерпретації дійсного і уявного.

Існує досить багато визначень поняття «мистецтво». Кожне з них завдяки багатовіковому досвіду вчених - дослідників мистецтва по-своєму висвітлює його призначення і сутнісні риси. Вважаємо слушною думку, що мистецтво – це особлива форма суспільної свідомості, яка художньо (образно) відображує життя [2, с. 172]. У давні часи вміння, навички, які були необхідні для того, щоб виготовити будь-які вироби, називали мистецтвом. Деякою мірою це значення слова зберігається й до сьогодення у такій діяльності, яка сягає рівня найвищої майстерності. Мистецтво зародилося у глибокій давнині, воно супроводжувало людство протягом всієї його історії, змінюючись від епохи до епохи, приймаючи різні форми в різних регіонах світу, але завжди воно відображало навколишній світ, суспільне життя, особливості пізнання та вигляд самої людини, було засобом формування світогляду людей. Водночас кожна епоха вносила свої особливості у розвиток світового мистецтва і залишала в історії одягу та перукарської справи свої відбитки й творчі знахідки. Відображаючи світ, художник або майстер водночас втілює у творіннях свої думки, почуття, прагнення та ідеали. Він відтворює явища життя, пояснює їх сутність та смисл, виражає своє розуміння світу. Для того, щоб фахівцю створити оригінальні вироби, потрібні знання про найпрогресивніші етапи в історії суспільного життя, культури і мистецтва, уявлення людей про красу, художньо-естетичні цінності кожної національної культури.

Це важливе завдання вимагає від учнів вищих професійних училищ сфери послуг великого напруження і зусиль, оскільки передбачає знання у галузі будови мистецьких творів, вміння трактувати художні образи різних стилів і жанрів, розуміння специфічної мови мистецтва, вміння доповнити і збагатити художній образ. Такі знання та вміння дають змогу учню комплексно осмислювати, поєднувати в своєму мисленні різні види мистецтв.

Мистецтво може створюватися на основі точного відтворення природи та за допомогою уяви, вимислу і фантазії. Формою мислення у мистецтві виступає художній образ, він є основою будь-якого виду мистецтва. Художній образ відрізняється від інших образів тим, що втілюється художніми засобами того чи іншого мистецтва. Образи виникають у свідомості людей під впливом реальної дійсності, це копії, відбитки дійсності. Образи зберігаються в пам'яті і можуть бути відтворені уявою. У творчій уяві майбутнього фахівця відбувається перебудова образу між тим, що є, і тим, що обов'язково має бути. На основі образів пам'яті закрійник або перукар створює художній образ (порівняння, співставлення

різних елементів реального чи вигаданого світу), в результаті якого з'являється новий образ зачіски, костюму, декоративних елементів, які прикрасять людину, додадуть їй гарного настрою. Джерелом багатоманітності художнього образу може виступати багатство здібностей та художньо-творчих умінь самого фахівця.

Історично склалися стійкі форми існування та розвитку мистецтва, які були названі видами мистецтва. До них відносяться: пластичні (архітектура, декоративно-прикладне мистецтво, живопис, скульптура, графіка, художня фотографія); часові (література, музика); та просторово-часові або видовищні (хореографія, театр, кіно, телебачення, мистецтво естради, цирк). З розвитком технічних засобів, появою нових виражальних можливостей виник новий вид – комп'ютерна графіка. Всі ці види різняться художніми завданнями та специфічними матеріальними засобами створення образу. Так, наприклад, якщо слово виступає вихідним матеріалом для створення художнього образу в літературі, в музиці художній образ формується через звук, хореографія виражає думки і почуття мовою рухів людського тіла, то в образотворчому мистецтві образ створюється об'ємно-пластичними формами. Візуальне мистецтво (скульптура, живопис, графіка) розвиває емоційно-значеннєві сприйняття кольору і форм навколишнього світу, а зорові образи формують уявлення людини про красу навколишнього світу. Образотворча діяльність вдосконалює зорову пам'ять, спостережливість, просторову уяву, вміння зосередитися, почуття ритму і гармонії, стимулює повноту сприймання життя.

Об'ємно-пластичні форми – це засіб створення образу, яким користуються фахівці сфери послуг. Перукар має справу з волоссям різноманітної довжини чи структури, він повинен зробити таку модель зачіски, яка би відповідала типу обличчя клієнта, своєму призначенню, та доповнювала би задуманий загальний художній образ. За допомогою зачіски можна завуалювати деякі недоліки або підкреслити привабливість обличчя клієнта. Закрійник будує креслення одягу, оформлює графічні роботи в натуральну величину та виготовляє лекала деталей одягу. Сучасний закройник повинен диференційовано підходити до вибору моделей для замовників різного віку, постави, вміти «читати» журнали мод, аналізувати модель та визначати, якими конструктивними методами перенести силует, форму, розкрій на тканину, знати деякі данні з морфології і антропометрії людини, володіти високою культурою, бути уважним і чуйним до замовників. Знання техніки крою та пошиття одягу повинні сполучатися з гарним смаком і поінформованістю у напрямках моди. В результаті – зачіска разом з одягом створює єдиний гармонійний образ і тим самим відображає художні смаки, естетичні ідеали суспільства, певної людської спільноти. Таким чином, цілісний образ людини створюється за допомогою зовнішніх ознак: одягу, зачіски, макіяжу, взуття, прикрас, предметів побуту, але насамперед це відбувається у тісному зв'язку з різними видами мистецтва.

Для ознайомлення з творами мистецтва існує дуже багато засобів, це: бібліотеки, виставки декоративно-прикладного мистецтва, живопису, художнього фото, музеї, театри, телебачення, Інтернет. Навчальні програми вищих професійних училищ сфери послуг складаються з предметів, що містять в собі інформацію про світовий досвід мистецтва. Для учнів організуються тематичні вечори, проводяться семінари та ін.

За даними анкетного опитування учнів Сімферопольського вищого професійного училища сервісу і дизайну, на питання «Які джерела інформації, для ознайомлення з творами мистецтва Ви обираєте для себе?» учні на перше місце поставили – Інтернет – 37%. Різними видами літературних видань бібліотеки користуються – 32% учнів; ознайомленню з оригіналами мистецтва (виставки, галереї, музеї) віддають перевагу – 16% учнів; навчальний цикл програм за фахом обрали – 9% учнів; телебачення – 4%; театри – 1%; семінари і тематичні вечори – 1% учнів. Учні стверджують, що більш доцільним могло б бути ознайомлення з оригіналами мистецтва, але не завжди є така можливість, також бібліотеки не мають достатньої кількості інформації, а в Інтернеті можна швидко знайти все, що потрібно.

При ознайомленні з творами мистецтва учні відчують дуже різні почуття. В якості експерименту, на предмет дослідження впливу мистецтва на художньо-творчі уміння учнів ВПУ сфери послуг, учням була запропонована для огляду гравюра з картини Кристіана Пассе. На ній була зображена англійська королева Єлизавета, одягнута за іспанською модою в парадний одяг, в якому вона була присутня на церемонії в соборі Св. Павла. Іспанська мода XVI століття замінила природні форми штучними, жінка в такому одязі виглядала як неприступна фортеця, ніяка інша епоха не нав'язувала одягу стільки помітних та дорогих прикрас, щоб підкреслити людську красу. Цей костюм у своїй представницькій і казковій красі ніби представляє скарбницю, він подібний до скриньки з коштовностями. Костюм королеви виконаний з оксамиту та парчі темного кольору, вишитий золотими та срібними нитками, унизаний коштовними каменями і перлами, доповнений золотими ланцюжками, а також повітряними мереживами, які були тоді дуже дорогі та рідкісні, бо не вив'язувалися, як в сучасності, а шилися голкою. Цей костюм є зразком мистецького ремесла іспанських майстрів. В його виконанні брали участь вишивальниці та майстри золотих справ.

З огляду на цю красу, учні повинні були описати у вільній формі, з позиції фахівця сфери послуг, свої думки та почуття, які вони відчують. Серед висловлювань учнів можна виділити слова захоплення технікою виконання костюму та зачіски. Деякі учні-закрійники замислювалися щодо крою моделі, робили конструктивний розбір деталей, аналізували технологію обробки частин. Вони колективно обговорювали особливості історичної епохи, форми костюму, які штучно деформують тіло людини (в даному випадку – неврівноваженість частин одягу: широкий рукав збільшує лінію плечей; дуже пишна спідниця розширює нижню частину тіла; талія дуже вузька, ліф плаття стилізований під конус, з кутом, пересунутим на рівень стегна, ноги при цьому занадто коротшають). Важливим питанням в обговоренні думок виявився аналіз між минулим і сьогоденням. Учні визначали вагу цього творіння (воно могло важити від 15 до 30 кілограмів), оцінювали терплячість фахівців та трудомісткість праці майстрів минулого, які виконували роботу без належного обладнання та сучасних технологій.

Учні-перукарі обговорювали засоби, якими користувалися майстри минулого при виконанні королівської зачіски, та замислювалися, як таку зачіску можна створити сучасними технологіями.

Жоден з учнів не залишився байдужим, всі брали участь в обговоренні, а наприкінці дійшли висновку, що в сучасності теж можна створити щось неймовірне. В кожного з учнів виникло бажання зробити своє чудове творіння. Тому наступним завданням було: намалювати сучасну модель одягу – для закрійників і модель зачіски – для перукарів з використанням тих елементів з оглянутої гравюри, які найбільш вразили учнів. При виконанні завдання майбутні фахівці проявили достатньо фантазії і вигадки. Зачіски та костюми, які виконували учні, виявилися цікавими і гарними. Та все ж більш вразили групу – роботи закрійників. Серед елементів костюму королеви, які використовували учні, були: форма рукавів, спідниці, коміру, елементи декору, але намальовані нові моделі не руйнували пропорції фігури. Деякі моделі відповідали сучасним напрямкам моди і були за призначенням повсякденними, але більша частина моделей була видовищною, це – весільні сукні, фантазійні моделі одягу та театральні костюми.

Отже, настрої групи змінився після огляду та розбору всього одного фрагменту картини. Цей досвід роботи з учнями виявив, що одна гравюра може дати декілька імпульсів одразу. Адже вона стимулювала учнів до розробки оригінальних силуетних ліній, прийомів декоративного оформлення, доповнень до костюму, дала поштовх до розвитку їхнього творчого мислення, зумовила стан емоційної піднесеності і підвищила працездатність. Оскільки шедеврів світової культури дуже багато, то ми вважаємо, що кожен з них має вплив на художньо-творчі уміння учнів вищих професійних училищ сфери послуг, підштовхує їх до творчого та якісного виконання своєї роботи.

Викладене у статті дає змогу зробити висновки щодо особливостей впливу мистецтва на формування художньо-творчих умінь майбутніх фахівців сфери послуг:

- мистецтво допомагає встановити зв'язок між минулим та сучасним;
- воно несе конкретну образну інформацію, виступає своєрідним аналогом, або об'єктом пізнання та приносить естетичну насолоду;
- художня творчість дає новий імпульс майбутнім фахівцям у розробці побутових моделей одягу та зачісок;
- за допомогою мистецтва ідея втілюється в образ у такій формі, яка збуджує емоції, викликає особливі художні переживання, активізує фантазію і уяву;
- за його допомогою учні стають здатними сприймати оточуючий їх світ у цілісності.

Отже, мистецтво було і залишається одним із найважливіших чинників розвитку художньо-творчих умінь учнів. Воно стимулює їхню творчу діяльність, освячує і збагачує життя емоційними переживаннями та роздумами.

Про важливу педагогічну роль мистецтва говорив В. Вахтеров: «По суті, вся роль вчителя зводиться до того, щоб пов'язувати всі факти, всі думки в головах учнів і будувати з них одне гармонійне ціле, що відповідає дійсності. Ми знаємо, що в науці це досягається шляхом широких узагальнень, законів і висновків. Але цій самій меті слугує і мистецтво. У кожному добутку є гармонійне ціле... Єдність, гармонія, стиль, стрункість – от його ідеал, і в цьому його висока педагогічна цінність» [1, с. 320].

Література

1. *Вахтеров В.П.* Избранные педагогические сочинения [сост. Л.Н. Литвин, Н.Т. Бритаева]. – М.: Педагогика, 1987. – 376 с.
2. *Энциклопедический словарь юного художника* [сост. Н.И. Платонова, В.Д. Синюков]. – М.: Педагогика, 1983. – 416 с., ил.

УДК 378.016:785:371.322.2

Гризоглазова Т.І.

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЛИВИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В ІНСТРУМЕНТАЛЬНОМУ КЛАСІ

В статье рассматриваются вопросы формирования у студентов навыков самостоятельной работы в процессе музыкально-исполнительского обучения в инструментальном классе и пути ее оптимизации.

Ключевые слова: *самостоятельная работа, музыкально-исполнительская деятельность, самоконтроль, самооценка, саморегуляция, личностно-ориентированное обучение.*

Особливої гостроти сьогодні набула проблема оновлення системи освіти. Її сучасне реформування здійснюється за ідеями особистісно-орієнтованого навчання, яке передбачає повноцінний індивідуальний розвиток особистості, всебічну творчу самореалізацію в професійній діяльності. Сучасні реалії вимагають від вчителя не лише високого рівня володіння специфічним набором фахових знань, умінь і навичок, але й здатності до саморозвитку, самовдосконалення. У цих умовах стає актуальною проблема підготовки майбутніх учителів музики з якісно новим рівнем професійної готовності до музично-педагогічної діяльності.

Зазначені освітні тенденції підкреслюють значення самостійної роботи студентів у процесі навчання в мистецьких закладах освіти. У зв'язку з цим виникає необхідність переорієнтації основних позицій їхньої професійної підготовки, спрямованих на активізацію самостійності, здатності до наукового пошуку, генерації нових ідей, активності мислення, проявів власної ініціативи.

Значний вклад у розробку проблеми самостійної роботи у вузі внесли С.Архангельський, В.Бондаревський, О.Євдокимов, В.Луценко, В.Майборода,

П.Підкасистий, М.Солдатенко, І.Шайдур та ін. Їх фундаментальні праці містять аналіз різних аспектів самостійної роботи; в них висвітлюється її сутність, форми та види. У цих дослідженнях проводились пошуки методів раціональної організації самостійної роботи студентів, зверталась увага на те, що самостійна робота студентів має бути спрямована не лише на засвоєння теоретичних знань, а й практичне оволодіння способами та прийомами самостійної роботи.

У музично-педагогічних дослідженнях (Л.Рахімбаєвої, Г.Ципіна, І.Немикіної та ін.) самостійність розглядається у поєднанні із творчістю і здебільшого визначається як творча самостійність.

Аналіз різноманітних джерел з проблем самостійної роботи дає підстави вважати, що у більшості із них прослідковується прагнення знайти стандартні методи та засоби керівництва самостійною діяльністю студентів. Проте у дидактичному аспекті недостатньо виявленими залишаються потенційні можливості самостійної роботи студентів у процесі інструментальної підготовки.

Ефективність включення студента в процес самостійної роботи може визначатися тим, наскільки він наближається до особистої самоактуалізації, саморозвитку, самовдосконалення як основи особистісного зростання. В структурі саморозвитку Л.Кулікова виділила такі взаємообумовлені компоненти: самопізнання, саморегуляція, самовизначення, самовиховання, самоусвідомленість, підвищення особистісної продуктивності.

Система інструментальної підготовки майбутнього вчителя музики у вузі базується, на жаль, на домінуванні репродуктивних методів навчання, а тому необхідно активізувати самостійну роботу, яка повною мірою сприяє самовиявленню сутнісних якостей студента, необхідних для його майбутньої професійної діяльності: вміння самостійно художньо осмислити музичний твір, знаходити відповідні рішення проблемних завдань та ситуацій у створенні власної інтерпретації, розвивати внутрішні потреби до подальшого пізнання та самостійних дій. Так, К.Ігумнов вчив знаходити у спілкуванні з ним лише відправні точки. Стратегічну лінію викладацької діяльності Г.Нейгауз визначив словами: "Вважаю, що до головних завдань педагога належить: зробити так, аби бути непотрібним учню, ... вчасно зійти зі сцени, тобто прищепити йому самостійність мислення, самопізнання і вміння добиватися мети" [3, 94]. Отже, в умовах самостійних проявів, пошуків студентів повинна змінюватись і стратегія поведінки викладача: він має контролювати, корегувати, спрямовувати даний процес, надавати відповідну розвиваючу допомогу та послідовно змінювати прямий, безпосередній вплив на опосередкований. Необхідно створювати такі умови в навчальному процесі, які б забезпечували можливість розвивати особисту активність студента, здібності до самоорганізації, самоконтролю власної діяльності, організувати навчальний процес як вирішення навчально-пізнавальних проблем на основі діалогового спілкування та співробітництва.

Ціннісно-змістовна, оцінна самостійна робота студента в інструментальному класі дозволяє розглядати її як якісну характеристику його учбово-художньої діяльності, як один із важливих методичних принципів. Її оптимізації сприяють особистісно орієнтовані типи навчання: розвивальне та проблемне. В основі системи розвивального навчання лежить розвиток студента як суб'єкта навчання, а навчальний процес розглядається як діяльність, в якій реалізується його суб'єктний досвід.

В умовах проблемного навчання значно активізується пізнавально-пошукова, продуктивна робота студента. Проблемні ситуації в інструментальному класі створюються постановкою навчально-виконавських завдань і мають стати невід'ємною частиною практичних занять. Цінним є те, що проблемний тип навчання – це засвоєння не лише результатів пізнання, а й самого процесу отримання цих результатів (формування уявлень конкретної звукової фактури, конструювання виконавської моделі інтерпретації, пошук шляхів реального художнього втілення). Найпоширенішою формою співробітництва на таких заняттях є проблемно-пошуковий діалог, в умовах якого студенти відчують себе